

שבוע טוב

Číslo 15/5767

26. leden '07

Výklad k sidře Bo (Exodus 10,1 - 13,16)

Gemara k talmudickému traktátu Berachot praví, že je důležitější člověk, který se živí lopocením svých dlaní, než ten kdo se "jen" bojí H-spodina. Je tedy možno říci, že obzvláště v dnešní době, nedoceněný dělník je víc než B-habojný člověk?

Lze říci, že člověk, který vytváří hodnoty dřinou svých rukou je v principu osobou, která se bojí B-ha. Gemara praví, že člověk, který se bojí B-h a živí se manuální dřinou je větší než ten, kdo se bojí B-ha, ale žije z **cizí práce**. Důvod je ten, že kdo je odkázaný na někoho dalšího, je mu zavázaný a nechá se jím snadno ovlivnit. Činí rozhodnutí vědomě či nevědomky dle toho, jak si myslí jak jiní budou reagovat a ne jak to vidí H-spodin. Lidé častokrát a obzvláště v dnešní době odívají hrubou sílu, násilí, moc. Tora dosvědčuje, že Egypt, nejmodernější civilizace své doby byla doslova sražena na kolena B-hem, protože zotročila židovský národ. Faraó, nejvýznamnější panovník své doby byl pokořen, protože nepropustil Izraelity z otroctví. Pro mnohé byl faraó bytostí s božskými atributy, osoba nepřemožitelná a neporazitelná - najednou byl ve vší své nahotě celému národu představen jako pouhý smrtelník. Rambam a Ramban se táží zda povinnost modlitby je příkazem Tory nebo jen rabínské nařízení. Rambam je názoru, že tefila (každodenní modlitba) je příkazem Tory jak Talmud vysvětluje, že modlitba je službou srdce. Někdo by si mohl myslet, že tefila je prostým vyznáním H-spodinova Majestátu, Jeho výjimečnosti a síly - Toho jenž udržuje žití, křísí mrtvé, posiluje mdlé, uzdravuje nemocné atd. Rambam říká, že jestli někdo jen uznává H-spodina kvůli tomu, že Je a neplní ostatní z toho plynoucí povinnosti, neplní micvu tefila, jak přikazuje Tora.

Otázka je proč? Odpověď je ta, že jestliže ve skutečnosti H-spodin je všemocný, Nora (Nevyzpítatelný - tendenčně se překládá hrozný, jde o nepřeložitelný výraz), a Všemohoucí, pak jak je možné, že někdo jej neprosí za své potřeby? Když někdo prosí H-spodina za své potřeby to je potvrzení všech atributů, které citoval v modlitbě. Jestli nicméně, někdo uznává H-spodina, ale nedělá vše potřebné, pak to je znamení, že doopravdy nevěří. Hodnota adorace takového člověka je prakticky nulová. Raši cituje naše moudré kteří vysvětlují, že důvod

proč H-spodin uvalil na Egypt temnotu bylo odstranit řešaim (raša = svévolník, opak cadika - spravedlivého člověka) z prostředku izraelského národa. Oni neměli žádný zájem opustit Egypt. V této zemi se dokonale etablovali, asimilovali a odvrátili se od H-spodina. Nejednalo se o otroky, ale Izraelity, kterým egyptský systém dokonale vyhovoval, nepotřebovali žádnou změnu. Souhlasili s celým faraónským "výrobním systémem", který spočíval nejen na vykořisťování člověka člověkem, ale učinil z koruny B-žího stvoření bytostí, kterým byly neustále vymývány mozky, neustálou lopotivou dřinou nemohli nic smysluplného tvořit a celý ekonomický systém z nich činil zvířata. Bohatství Egyptů nespočívalo na jejich šikovnosti a schopnosti, ale plynulo z práce zotročeného národa. S něčím takovým, co překrucuje základní B-ží princip stvoření a jeho stvořitelský záměr, nelze souhlasit. A tak nakonec zjišťujeme, že situace Izraelitů v Egyptě není nepodobná době naší, kde si jen naivně myslíme, že máme nějakou svobodu. Celý polistopadový systém je jako když se podíváme obrovskou lupou na režim bývalý. Všechno se zvětšilo. Zvětšily se věci dobré - naskytly se pro mnohé různé možnosti, ale na druhé straně se výrazně zhoršily podmínky těch, kteří se za bolševika neměli zrovna dvakrát nelíp. Ponižování dělníků v továrnách, jejich vykořisťování (a to píše člověk, který byl disidentem bývalého režimu). Proto i sympatizanti tohoto stávajícího politického systému se nutně nemusí nepodobat oněm izraelským řešaim v Egyptě. Zahynuli během dnů temnoty, aniž Egyptané cokoliv vyzorovali, protože by pak mohli říci: nejen my umíráme, ale i Izraelci. Raši cituje další naše moudré kteří říkají, že důvodem proč B-h uvedl temnotu bylo umožnit židům nepozorovaně navštívit domovy Egyptů a vzít cennosti.

B-h slíbil Avrahamovi během uzavírání smlouvy, že budou otroky a ponižováni v cizí zemi která nebude jejich, ale vyjdou ven s ohromným bohatstvím. Rozmístění cenností Egyptů během dnů temnoty umožnilo toto zaslíbení uskutečnit.

V paraši Bešalach, Raši cituje naše moudré kteří vysvětlují výraz "chamašim" znamenající, že jen jedna pětina izraelského národa odešla z Egypta.

(V jiném midraši stojí, že jen jedna padesátina Izraelitů odešla z Egypta.) Toto by znamenalo, že čtyři pětiny židovského obyvatelstva bylo klasifikované jako řešaim (svévolní) a proto byli vyhubeni během temnoty. Každý člověk v Egyptě byl svědkem zjevných zázraků H-

spodinových. Ty učinily nejmocnější impérium tehdejšího světa jako zemi, která prohrála totální válku. Pokud je tomu tak, proč tedy neměli snahu všichni Izraelité opustit Egypt, když už byla taková příležitost - zvláště po těch všech letech otroctví a utrpení. Dále je ještě víc zarazující že jim nebylo jako faraó či ostatním Egyptanům zatvrzeno srdce od H-spodina. Tudíž měli schopnost k tomu, aby rozuměli zázrakům kterých byli svědky. V musafu k talmudickému traktátu Roš Hašana v části Zichronot citujeme pasáž která připomíná princip našeho vztahu k H-spodinu. H-spodin říká: "Pamatuji si vaši ochotu, když jste Mě následovali do nehostinné pouště". Tento pasuk je dosti obtížný k porozumění.

Od té doby, co jsme již byli svědky deseti ran (zde si musíme uvědomit tzv. zpřítomnění, které je nejvíce patrné u pesachové sederové večeře 14.dne měsíce nisanu, **kdy každý přítomný žid jakoby byl jedním z těch, kteří opustili Egypt**) odhalili zázraky - události které byly nebývalé v historii světa, proč H-spodin hovoří o "ochotě" když jsme Ho následovali do pouště? Navzdory všemu co stalo se v Egyptě bylo obtížné pro některé židy, aby jej opustili.

Na jedné straně, židé kteří si nepřáli opustit Egypt nazýváme řešaim.

Na druhé straně, H-spodin vždy si bude pamatovat ochotu těch židů kteří tuto zemi otroctví opustili.

Znamená to, že když si budeme připomínat toto vyjítí z Egypta a následování Svatého, budíž požehnan, do nehostinné pouště, už to je sám o sobě chválný počin.

Jestli ve skutečnosti bylo těžké opustit Egypt, jak to je patrné z výše citovaného oddílu, pak proč jsou ti, kteří se rozhodli zůstat v Egyptě považováni za řešaim? Odpověď je nebyť raša (svévolníkem) je ve skutečnosti úspěch; ale to nemění realitu, že daná osoba je zlá dopouští se zla.

Rambam píše v Hilchot Taanit že pokud dolehnou těžké na židy a třeba jeden, který se má relativně dobře se nemodlí za jejich potřeby je považován za cynika (opět v mluvě lašon ha kodeš - raša). Jestli židé trpí a jiný se nemodlí, je evidentní, že necítí jejich bolest a to naznačuje míru bezohlednosti a cynismu v dané osobě. Naopak ten, kdo modlí se má citlivost pro utrpení svého bližního, protože on cítí jeho bolest.

Toto je příklad toho jak, dva typy lidí reagují v naprosto identické situaci.

Navzdory skutečnosti, že všichni židé byli svědky stejných zjevných zázraků v Egyptě, byla tam početná skupina, která si nepřála zemi opustit.

Tito židé jsou považováni za řešaim, protože se v Egyptě dobře zabydleli - jak jsme si již uvedli a dále nevěřili, že by mohli přežít na poušti.

Napříč zjevným zázrakům, které byly vykonané především **pro ně**, neměli víru v H-spodina a tak

nevěřili, že by mohl poskytovat pro ně na poušti možnost přežití. Jen menšina byla židů, kteří z celého srdce toužili opustit Egypt a měli víru a proto nepodlehli nejistotám. Protože měli víru, byli schopni vidět věci zřetelně a jasně.

Skrutá informace o posvěcení měsíce

H-spodin řekl Mošemu a Aaronovi v zemi Egyptské, tento měsíc vám bude začátek měsíců, bude prvním měsícem roku...

Ještě před odchodem z Egypta Izrael dostává vůbec první micvu jako národ micva posvěcení novoměsíce. Tato micva umožňuje židovskému národu, aby určili kdy měsíc ve skutečnosti začíná - a tak měřili čas. Stalo se tak na základě úředního rozhodnutí Sanhedrinu (Nejvyššího soudu Izraele), že začátek měsíce je stanoven (na základě svědectví dvou svědků, kteří vyzorovali novum.) Dle toho se pak stanoví časové schéma (viz níže studie o židovském kalendáři Luach. Skrz posvěcení novu, Sanhedrin určuje začátek měsíce tak se určí čas každého dalšího židovského svátku.

Ačkoli každý svátek jako je třeba Roš Hašana, Jom Kippur a Sukot, mají vrozenou duchovní hodnotu a jsou ustanoveny samým B-hem, dny jejich začátků jsou ustanoveny skrze prohlášení Sanhedrinu ohledně začátku nového měsíce.

Požehnaní, které pronášíme během svátků končí slovy H-spodin jenž posvěcuje Izraele, kteří posvěčují čas. Proč byla toto micva dána jako první? Čistě prakticky - bylo posvěcení času v danou chvíli nezbytné, aby se ustanovily dny měsíce, kdy mělo dojít k vysvození. B-h nařídil židům, aby přinesli Korban Pesach (pesachovou obět) na 14.dne měsíce nisanu. Začátek nisanu musel být stanovený tak, aby určil na který den toto datum připadá.

Čas je realita existence. Člověk žije uvnitř hranice času a ten vymezuje jeho existenci. Čas plíživě vše posouvá vpřed. Zde nabývá na významu posvěcení měsíce. Stejně jako je nezvratné rozhodnutí o dni soudu (Roš Hašana) a Jom Kipur (Den smíření). Soudní rozhodnutí určuje kdy B-h bude soudit svět a který den bude dán k dispozici ku pokání. H-spodin dal židovskému národu micvu posvěcení novu k tomu, aby jim dal najevo, že nejsou pouhými smrtelníky a že jejich podstata je ryze duchovní.

Tak židé nejsou svázání časem, ale oni ovlivňují čas. V době exodu, kdy židé odcházeli Egypta, stoupali z nejnižší úrovně duchovna. Byli pohané stejně jako jejich egyptští pánové. Židé věděli, že mají zvláštní původ, také věřili, že tam nebyli žádný rozdíl mezi sebe a Egyptané. B-h je chtěl vyrozumět, že vůbec nejsou jako Egyptané či nějaký jiný pronárod na světě. Demonstraval tuto skutečnost tím, že jim předá schopnost k tomu, aby posvětili a ovlivnili realitu času. Toto dalo jim porozumění k pochopení jejich podstaty - jak už jsme si ostatně řekli a která je duchovní. Proto první micva daná H-spodinem židům bylo posvěcení novu.

Průřez týdenní paraší

Bliží se vrchol Mošeho poslání: B-h brzy definitivně pokoří nadutost faraona a jeho lidu, tak aby nejen Egypt, ale i Izrael poznali, že On je B-h; zdá se tedy, že Izraelité nebyli dokonalí ve víře.

8. rána - Kobylyky

„**leanot mipanaj** - pokořit se přede Mnou“

Rb.Bachja - Klíčem k nápravě a spravedlnosti je pokora před B-hem; faraon byl nadutý, proto neviděl pravdu a nesklonil se před B-ží vůlí, a za svou namyšlenost zaplatil zničením své země a utopením svého vojska v Rákosovém moři.

„**Kol-haec** - všechny stromy“

Jestliže krupobití zničilo všechny stromy, jak to, že nějaké zbyly pro kobylyky?

Ibn Ezra - mezi krupobitím a kobylykami uplynulo několik měsíců, zničené stromy se zotavily

Ramban - při krupobití byly ječmen a len plně vzrostlé, tato rána tedy nastala nejspíš v měsíci adaru, krátce před Exodem, a poslední tři rány (kobylyky, tma, smrt prvorozených) dopadly v rychlém sledu v následujícím měsíci nisanu.

„**Umalu vatejcha** - a naplní tvé domy“

Čekali bychom, že faraonův palác, osamocený a chráněný, bude kobylykami zamořen až jako poslední a první budou postiženy domy rolníků; ale naopak faraon pocítil útrapy nejdřív, prostí lidé nakonec. Trest přišel nejdříve na ty, kdo byli nejvíce odpovědní, tj. faraon, dvořané. (Kli Jakar)

„**Mi vami haholchim** - kdo všechno půjde?“

Ramban - Když Moše trval na tom, že musí jít všichni, faraon navrhl kompromis- ať jdou dospělí muži, ale ne ženy a děti.

Tóra požaduje zachovávání příkazů po všech, od jistého věku jsou závazné i pro chlapce a dívky, a má-li celý národ povinnost obětovat, musí se účastnit opravdu každý, nikoli jen muži či dospělí.

„**Ki raa neged pnejchem** - zlý úmysl ve vašich tvářích“

Onkelos - tj. odejít a nevrátit se, proč jinak byste chtěli s sebou brát ženy a děti

Midraš - Zlo (raa) je název hvězdy; astrologové ujistili faraona, že tato hvězda- znamená krvavého konce- bude řídit osud Izraele v poušti. O této předpovědi se zmínil Moše po hříchu zlatého telete: Kdyby B-h zničil Izraelce, Egyptané řeknou, že faraonovi astrologové předpověděli Izraeli hořký konec, protože je „(B-h) vyvedl beraa hociam“ tj. pod zlým vlivem hvězdy. Ve skutečnosti však „krev“ byla krev hromadné obřizky národa v době vůdce Jehošui (Jozue), když Izrael přešel přes Jordán do Erec jisrael.

„**Sa-na** - prosím sejmi“

Midraš - B-h otočil směr větru z východního na západní, a ten odvál kobylyky pryč, nezůstaly ani ty, jež si Egyptané schovali k jídlu.

Ibn Ezra - a pak se faraonovo srdce znovu zatvrdilo, protože nebyl upřímný, chtěl se pouze zbavit útrap.

9. rána - Tma

Raši - tma ve dne byla černější než noc, v noci ještě tmavší a po prvních třech dnech byla tak hustá, že se Egyptané nemohli ani pohnout

Dva důvody pro tmu:

1/ mezi Izraelci byli i takoví, kteří nezasloužili vysvobození, neboť již natolik vrostli do egyptské kultury, že neměli naději vrátit se ke smlouvě Izraele, a ti museli zemřít. B-h činil tmu, aby Egyptané nepatřili jejich smrti a neřikali, že rána postihla Egyptany i Izraelce stejně

2/ byla tím dána Izraelcům možnost obejít domy Egyptanů a vidět, kde jsou cennosti, o něž později požádají. Když si pak Egyptané uvědomili, že Izraelci byli v jejich domech a měli možnost je vyloupit, ale neudělali to, Izraelci si získali jejich úctu.

„**Jado** - svou ruku“

(Šemot raba 14) - U předchozích ran je psáno „vztáhl hůl“, nyní neměl hůl, neboť tma vycházela shora, z nebes, nemohl napráhnout hůl proti nebesům.

Jak dlouho trvala tma?

Verš hovoří o 3 dnech, tedy trvala jen 3 dny (Rašbam, Ibn Ezra)

Raši cituje midraš - tma měla dvě stádia, každé trvalo 3 dny a sedmý den tmy byl pak při rozdělení moře, kdy tma obklopila faraonovo vojsko, aby nemohlo zaútočit na Izraelce

Ramban- tma nebyla pouhou absencí světla, ale neproniknutelnou mlhovitou substancí, která zhasila všechny plameny, takže Egyptané nemohli použít ani lamp; byla tak hustá, jako někdy bývají mraky nad Atlantickým oceánem a tak černá, že Egyptané nebyli s to rozlišit dny od sebe.

„**Velo-kamu iš mitachtav** - a nikdo se neodvážil pohnout z místa“

Ibn Ezra - doslova zůstali na místě, protože v extrémní tmě nemohli nikam jít

Midraš - týká se druhého stadia tmy, kdy tma ještě zhoustla a byla tak hmatatelná, že se Egyptané nemohli ani pohnout.

Raši - „Kdo seděl, nemohl vstát, a kdo stál, nemohl si sednout“.

Faraonova neoblomnost

Ramban - faraon změnil taktiku, svolil i k odchodu dětí, ale trval na rukojmích, aby si pojistil návrat ostatních; a ježto hlavním majetkem Izraelců byla jejich stáda, museli by se vrátit, jinak by majetek zůstal faraonovi

R.Munk- i za svého otroctví si Izraelci podrželi právo vlastnit stáda, měli tedy značný majetek- majetek je však ani v Egyptě ani v pozdějších exilech neochránil před pronásledováním či vražděním.

Faraon teď poprvé Mošeho vyhnal a hrozil mu smrtí, objeví-li se znovu před ním. Moše neodporoval, nemusel již faraona vyhledávat, neboť následující ranou byla smrt prvorozených, jež přiměla faraona k naprosté kapitulaci.

Ramban - Moše ho již nevyhledal, faraon si ho zavolal a prosil, aby Izraelci odešli ze země co nejdřív.

„**Kala** - nadobro“ tak překládá Raši.

Sforno - „propustí vás (tj. všechny Izraelce) **kešalcho** - jako vás propustil (tj. Mošeho a Aharona, když je vyhnal z paláce), vyžene vás všechny (kala)“. Dříve faraon vzdoroval B-hu a odmítal Izraelce propustit, nyní B-ží spravedlnost rozhodla, že co odmítl udělat ze své vlastní vůle, bude nucen udělat.

„**Daber-na** - prosím řekni“

Raši z midraše - Izraelci mají požádat své egyptské sousedy o jejich cennosti, aby se tak splnilo vše, co B-h řekl Avrahamovi, že totiž jeho potomci budou otročeni, ale ze zajetí odejdou s velkým bohatstvím.

Dalo by se čekat, že Egyptané budou Izraelity nenávidět kvůli útrapám deseti ran, ale Tóra říká, že obyvatelé necítili žádnou zášť. O Mošem je řečeno, že jeho vážnost rostla „beejnej haam- v očích lidu“.

„**Kachacot halajla** - kolem půlnoci“

Raši - Moše neřekl faraonovi, že rána dopadne přesně o půlnoci, protože kdyby se astrologové spletli ve výpočtu času, prohlásili by, že Moše špatně předpovídal.

Midraš nám tu podává průhled do lidské povahy: astrologové se chytali stébla, aby znevážili Mošeho a nehleděli na to, že všude kolem umírají prvorození.

„**Ani joce** - Já projdu“

Or HaChajim - B-h sám přivodí ránu, ne Jeho anděl.

1/ pro svou lásku k Izraeli

2/ protože měli zemřít prvorození, o nichž to věděl jen B-h.

Raši - zemřeli i prvorození chudých a neurozených, i cizích zajatců (aby nemohli přičíst své přežití síle svých model), i egyptských služebníků (protože i oni přispívali k utrpení Izraelců), prvorození zvířat (protože Egyptané zvířata uctívali).

„**Moftaj** - Mé zázraky“

Raši - tj. smrt prvorozených, rozdělení moře a zaplavení egyptských vojáků vodou

Ramban - smrt prvorozených, rozbití model, rozdělení moře a zkáza egyptského vojska.

„**Roš chodeš** - nový měsíc“

To je první příkaz, daný národu jako celku. Pojem roš chodeš má velký význam; a navíc o tisíc let později, v době syrsko-řeckých persekucí, jež vyvrcholila zázrakem chanuky, byl roš chodeš jedním ze 3 příkazů, jejichž zachování utlačovatelé přísně zakazovali (dalšími byly šabat a obřízka).

Začátek nového měsíce (roš chodeš) vyhlášoval rabínský tribunál v Jeruzalémě na základě očitých svědectví dvou věrohodných svědků. Bez vyhlášení roš chodeš by nebylo kalendáře a bez kalendáře by nebylo svátků- kdyby tedy pokračovalo řecko-syrské potlačování příkazu, ohrozilo by to zachování mnoha dalších příkazů a vedlo k oslabení židovství.

V hlubší rovině představuje roš chodeš obnovení, schopnost židovského národa povstat ze zapomnění a povznést se k dřívější velikosti, tak jako měsíc pravidelně mizí, ale vždy se znovu obnoví a dorůstá k úplňku. Tento základní rys židovských dějin se poprvé projevil v Egyptě: tehdy se (podle Moudrých) propadli Izraelci až na 49. stupínek duchovní nečistoty, pouhý jeden stupeň nad úplným duchovním zánikem, ale obnovení bylo tak rychlé, že po sedmi týdnech byl národ schopen stát u hory Sinaj a zakusit prorocství. K takové obnově později došlo i v době řecko-syrské nadvlády, kdy Židé povstali na obranu Tóry a Chrámu; jak si připomínáme svátkem obnovení - Chanukou.

Židovský kalendář

Vychází z lunárního cyklu a je korigován sluncem. Čas od novu k novu je 29 dní, 12 hodin, 44 minut a 3 1/3 vteřiny. Ježto měsíc musí být složen z celých dní, střídají se měsíce o 29 a 30 dnech, 12 měsíců dá celkem 354 dní lunárního roku. To je o 11 dnů méně než 365 dnů solárního roku, takže roš chodeš nisan (1. měsíc roku, kdy je svátek Pesach, první svátek ročního cyklu svátků, jaro) by byl každý rok o oněch 11 dní dříve a posouval by se do jiných ročních období (takto putují svátky v islámu). Tóra však vyžaduje, aby nisan byl „chodeš haaviv - měsíc jara“ (Dt 16:1). Problém řeší ustanovení, známé jako „židovský přestupný rok“- kdy se k 12 měsícům lunárního roku přidává další, 13. měsíc (na konci posledního měsíce-adaru vloží se tzv. druhý adar- adar šeni). Dělá se to každý 3., 6., 8., 11., 14. a 17. rok devatenáctiletého cyklu. Tím zůstane nisan - a Pesach i ostatní svátky- ve svém náležitém období.

Tóra vyžaduje, aby vyhlášení roš chodeš se dalo pouze rabínským tribunálem; členové tohoto soudu museli mít k tomu způsobilost, již předávali učitelé svým žákům z generace na generaci od doby Mošeho. Podle Moudrých mají ti, kdo rozhodují o začátku nového měsíce, mít stejné zákonné postavení jako měli Moše a Aharon. Je to odvozeno z výrazu „lachim-pro vás“, adresovaného jim dvěma.

Po zničení Druhého Chrámu již nebyli učenci požadované úrovně; aby se zabránilo nejhoršímu, vyhlásil v r. 4119 (358-9 o.l.) soud Hillela II. roš chodeš pro všechna následující staletí, na základě výpočtů, jež byly historicky podloženy svědectvími svědků. Tento systém funguje dodnes.

„**Hachodeš haze** - tento měsíc“

Raši - nisan má být začátkem měsíců, tj. i když nový rok začíná v měsíci tišri (podzim), měsíce se počítají od nisanu= měsíce Exodu, takže Tóra popisuje Roš hašana jako 1.den 7.měsíce (tišri). Počítáním měsíců od nisanu (tj. nisan= 1. měsíc, ijar =2., atd.) si tak stále připomínáme měsíc Exodu- události, jež má zásadní význam v dějinách židovského národa.

(Podobně se i dny v týdnu počítají směrem k šabatu- tj. neděle je 1.den po šabatu, pondělí 2. atd. objevuje se to v ranní modlitbě, když říkáme žalm dne. Tak neustále udržujeme v mysli povědomí šabatu.)

Ramban - zde uvedená jména měsíců jsou babylonského původu a mezi Židy se začala používat

po zničení Prvního Chrámu. Jména byla zachována jako připomínka vysvobození z babylonského zajetí, jež vyústilo ve vystavění Druhého Chrámu Raši - slovo chodeš má tu být chápáno jako „obnovení“.

„**Lachem** - pro vás“

Sforno- výrazu je ve verši užito 2x, aby se zdůraznil nový vztah Izraele k času: dokud byli otroky, patřil čas jejich pánům, nikoli jim, protože nemohli svobodně jednat, jak chtěli, když to chtěli; ale nyní budou pány svého času, jejich jediným pánem je B-h.

Pesachová oběť

(Pesach= minout, přejít.) Připomíná B-ží milosrdenství k Izraelitům, když B-h vzal život egyptským prvorozencům, ale minul domy, kde jedli Izraelci svou pesachovou oběť.

Ramban - B-h určil pro tuto oběť jehněta či ovce, protože v Egyptě byly uctívány – symbolizuje to úplné podrobení Egypta B-ží vůli.

„**Adat** - shromáždění“

Od jied - stanovit, upevnit, tedy společenství spojené vyvolením.

R.Hirsch - Slovo je tu užito poprvé v Tóře; příkaz pesachové oběti uvádí nové období, Izraelci byli nyní národem, jež spojovalo jeho vyvolení.

„**Be asor lachodeš haze** - desátého tohoto měsíce“

Prvního dne měsíce přikázal Moše, že mají být zvířata pro oběť oddělena, oběť se měla přinést odpoledne 14. dne.

Je obecné pravidlo, že zvířata určená k obětování se měla 4 dny zkoumat, zda jsou bez vady. Výraz „se“ může znamenat jehně i kůzle.

10. nisanu toho roku byl šabat, na památku toho se šabat před Pesachem nazývá šabat haGadol-velký šabat.

„**Levejt-avot...labajit** - otcovský dům...domácnost“

Raši - otcovský dům = širší rodina, tj. prarodiče s rodinami svých dětí. Pokud ale byla tato skupina tak početná, že jedno zvíře nestačilo k tomu, aby na každou osobu vyšlo minimální množství (k'zajtcca 25-30 g), vzalo se jedno zvíře na každou domácnost.

„**Be michsat nefašot** - podle počtu lidí“

Všechno maso z pesachové oběti se musí jíst při sederu a v době zabítí se musí vědět, kdo bude z masa oběti jíst. Ti, kdo budou jíst, se tedy musí spočítat podle toho, kolik toho sní; lidé příliš staří či nemocní, kteří nemohou jíst ani minimální množství, nejsou započtení.

„**Lemišmeret** - pro zkoumání“ (dosl. pro úschovu).

Raši - zvíře s vadou nemůže být obětováno

Rb.Masja ben Charaš- tento požadavek platil jen v Egyptě: po letech egyptského exilu Izraelci duchovně natolik upadli, že neměli žádnou zásluhu, opravňující jejich vysvobození. B-h jim dal 2 příkazy, oba se týkaly krve:

1/ pesachové oběti se měly zabít a krví pomazat veřeje domů

2/ obřizka - tu Izraelité v Egyptě zanedbávali, bez ní nesměli muži jíst z oběti.

Pesachová Hagada cituje verš z Jechezkela (Ezechiele) 16:6, naznačující, že židovský národ byl vykoupen právě díky zachování příkazů o krvi. Obřizka se musela provést 10. (3 dny na zotavení před přinesením oběti 14.), proto také byl příkaz k přípravě pesachové oběti stanoven na 10. (Raši).

„**Bejn haarbajim** - odpoledne“ (dosl. mezi dvěma večery)

Raši - název je od toho, že spadá mezi dva „západy slunce“- první, když se slunce po poledni začne klonit k obzoru a druhý, když zapadne za obzor.

„**Habasar...umacot** - maso...a macot“ (nekvašené chleby).

Ramban - verš obsahuje 3 příkazy: jíst maso pesachové oběti, maca (nekvašený chléb) a maror- hořké byliny. Příkazy jíst maso a jíst macot jsou na sobě nezávislé, takže i když jedno z nich není možné (v exilu, kdy pesachová oběť nemohla být přinášena), druhý příkaz zůstává v platnosti. Třetí příkaz - hořké byliny- se liší: Tóra prikazuje jíst je pouze „s“, tj. s pesachovou obětí a chybí-li pesachová oběť, není ani příkaz Tóry jíst hořké byliny. V současnosti, kdy není možno obětovat, platí rabínské nařízení jíst maror.

„**Vechacha tochlu oto** - tak je budete jíst“

Ti, kdo jedli z pesachové oběti, museli si opásat bedra, tj. utáhnout řemen a být oblečeni jakoby se měli neprodleně vydat na cestu. Avšak Moše odmítl faraonův požadavek, aby odešli v noci; proč tedy měli jíst oběť takovým způsobem? Ve chvíli záchrany si národ dosud nezasloužil zázraky, ba podle Moudrých byl v tak hlubokém stavu duchovní nečistoty, že nebyť zachráněn nyní, později by už bylo příliš pozdě. Byl to tedy jasný symbol - byli jste zachráněni jen B-ží milostí.

„**Veavarti...vehiketi** - projdu...pobiji“

Od ustavení Izraele jako národa je B-ží vztah přímý a osobní, bez prostředníka, když přišel čas zpečetit smlouvu se svým lidem vysvobozením z otroctví, B-h sám to vykonal, ne Jeho anděl.

„**Chol bechor beerec micrajim** - všechno prvorozené v zemi..“

Zemřeli prvorození cizinců, kteří byli v Egyptě, i prvorození Egyptanů, kteří nebyli v zemi (Moudří to vyvozují z Ž 136:10).

„**Uvchol elohej micrajim** - a všechna egyptská božstva“.

Raši - dřevěné sochy shnily, kovové se roztavily

Ramban - tato rána zasáhla i nebeské síly, ochraňující Egypt a země byla zcela bezmocná.

„**Lachem leot** - znamení pro vás“

Podle Moudrých byla krev uvnitř vchodu, kde ji neviděli kolemjdoucí. Izraelity ochránilo jejich věrné zachování příkazu, ne to, že byli „v bezpečném domě“.

Raši - nepřežili ani prvorození, kteří utekli do izraelitských domů.

Svátek Pesach

Verše 14- 20 dávají zákony Pesachu, jak se má svátek zachovávat v budoucnu.

Pesach vyznačuje vznik národa.

Podle B-žihó plánu stali se Izraelci v Egyptě zcela bezmocnými, takže po svém znovuoobnovení neměli nic, než to, co jim B-h dal a duchovní odkaz praotců. Zázraky i deset ran byly důkazem B-ží vlády nad přírodou. B-h zdůrazňuje význam Exodu i v Desateru, když se označuje jako Ten, který vyvedl Izrael z Egypta, a nikoli jako Ten, který stvořil nebe a zemi. Proto Tóra právě v této chvíli stanovuje pesachové zákony, i když takto bude možno zachovávat Pesach až od dalšího roku, ne teď. Záměrem bylo vtisknout do vědomí národa, že zkušenost Exodu se má provždy uchovávat, aby zrod židovství zůstal stále živý. Svátek vysvobození byl zachováván i v dobách, jež byly pro Židy krutější než Egypt. Jakkoli se zdá nesmyslné radovat se z neexistující svobody, zůstává to příkazem. Pesach nás učí, že až přijde pro Židy chvíle vysvobození, žádná moc nezadrží B-ží vůli.

Maharal - Exodus dělá židovský národ navždy svobodným, od té doby každé otroctví či útlak mohou být jen dočasné, nezničí ryzí podstatu národa.

Midraš - při rozdělení moře protestoval strážný anděl Egypta, že je nespravedlivé, aby Izraelité byli zachráněni a Egyptané utopeni, protože „jedni i druzí uctívají modly“.

„**Šivat jamim** - sedm dní“

Není žádný příkaz, že se během sedmi dní Pesachu musí jíst macesy - povinnost jíst macesy platí jen pro sederový večer. Smyslem verše je, že pokud někdo chce během Pesachu jíst pokrm z mouky, musí to být nekvašený pokrm. V diaspoře (v zemích mimo Erec jisrael) trvá svátek 8 dní (rabínské nařízení).

„**Bejom harišon** - předchozího dne“

Rišon (první) tu znamená předchozí, protože je jasně řečeno, že kvas se má odstranit před obětováním pesachové oběti, a to je poledne dne před svátkem.

„**Venichreta hanefeš** - tato duše bude odříznuta“

Trest karet = duchovní odříznutí; duše hříšníka je vyloučena ze života ve světě, který přijde a ze vzkříšení mrtvých; může to navíc znamenat i předčasnou smrt či smrt bez dětí.

Slovo duše naznačuje, že trest platí jen tehdy, je-li si hříšník vědom toho, co dělá a dělá to dobrovolně. Karet neplatí pro toho, kdo si není vědom toho, co je zakázáno nebo je donucen to udělat (Raši).

„**Ach ašer jeachel** - kromě toho, co kdo sní“

Halacha dovoluje (s jistým omezením) o svátku připravovat jídlo, i když se tím vykonávají určité činnosti, zakázané o šabat.

„**Ušmartem et-hamacot** - budete dbát na macot“

musí se dávat pozor při přípravě a pečení macesů, neboť i malé zdržení či troška vlhkosti způsobí začátek kvašení. Moudří tento příkaz rozšířili na všechny micvot: „Máš-li vykonat micvu (příkaz), nenech ji „zkvasit“, tj. neotálej se splněním“.

„**Bager uvezrach haarec** - i host i domorodec v zemi“. Tóra jasně říká, že všichni Židé, tj. i pozdější konvertité (jejichž předkové se neúčastnili Exodu) jsou povinni zachovávat příkazy (Raši).

„**Agudat ezov** - svazek yzopu“

Raši - tj. 3 větvičky

Yzop se používal při obřadu očištění. Symbol pokory. Krev z krku pesachové oběti vytekla do mísy, do ní se 3x namočil yzop a krev se dala na překlad a obě veřeje (Raši).

„**Lo tecu** - nevycházejte“

Raši - ani spravedliví lidé se nemají vystavovat smrtelnému nebezpečí a očekávat, že budou zachráněni. Nikdo nemá právo spoléhat na zázraky.

Gur Arje - různí zhoupci procházeli zemí.

Mošav Zekenim- B-h zabil jen prvorozené, o nichž nikdo jiný nevěděl, např. plody incestu a cizoložství, ostatní zabil anděl smrti.

10. rána - Smrt prvorozených

Jediným prvorozeným který byl ušetřen, byl faraon - proto, aby mohl hlásat B-ží velikost. Rána zabila nejen ty prvorozené, o nichž to bylo známo, ale i nejstarší syny mužů, kteří žili s jinou ženou než s manželkou; v zemi tak prostopášné to znamenalo, že žena mohla mít více prvorozených, jejichž otcovství znal jen B-h. (Raši) Kde v domě nebyl prvorozený, zemřel nejstarší člen domácnosti.

Ramban - zemřeli jen prvorození svých matek.

„**Kedaberchem** - jak jste žádali“

Faraonův nadutý odpor byl zcela zlomen, jeho jedinou starostí nyní bylo, aby Izraelité odešli okamžitě.

Ramban (Mechilta) - Na egyptské naléhání, aby odešli ze země okamžitě, odpověděl Moše: Copak jsme zloději, abychom odcházeli v noci? Odejme se vztyčenou hlavou, před zraky celého Egypta“.

„**Asu kidvar moše** - jednali podle Mošeho rozkazu“

Or HaChajim - B-h zjednal Izraelitům přízeň Egyptanů, sami jim nabízeli své cennosti a více, než Izraelci žádali.

Raši cituje Mechiltu - Když Izraelci žádali jednu věc, Egyptané naléhali, ať si vezmou dvě.

Exodus

600 000 dospělých mužů, spolu s ženami, dětmi, starci tvořilo téměř 3 miliony lidí. Svědčí to o velkoleposti B-žihó zázraku i o víře národa, jenž následoval Mošeho do pouště, kde hrozil nedostatek potravy.

Jak dlouho trval egyptský exil?

I když verš říká, že to bylo 430 let, je zřejmé, že národ nebyl v Egyptě tak dlouho: Život Kehata, jenž přišel do Egypta s Jakovem, a jeho syna Amrama dávají součet 270, Amramův syn Moše měl v době Exodu 80 let.

Raši cituje rabínskou tradici: Smlouva s Avrahámem (Gn 15:7-21) byla 430 let před Exodem, o tom mluví náš verš. B-h řekl Avrahámovi, že jeho potomci přečkají 400 let, v nichž prožijí exil, pronásledování a otroctví. Těchto 400 let začalo narozením Jicchaka (ježto B-h mluvil o potomcích Avrahama). Jicchak se narodil 15. nisanu, a přesně po 400 letech (mikec= na konci, verš 41) byli Izraelité vysvobozeni. Skutečný pobyt v Egyptě trval 210 let.

Ramban - cituje tuto chronologii jako příklad toho, že proctví často porozumíme dokonale až když se stane minulostí: Než Exod nastal, nevědělo se, zda 400 let se má počítat od B-žího sdělení Avrahamovi, od narození Jicchaka, od Jakovova sestoupení do Egypta nebo od počátku egyptského otroctví. Velká část kmene Efrajim, v domnění, že 400 let začalo smlouvou s Avrahamem, pokusila se o hromadný útěk z Egypta 30 roků před Exodem a mnoho z nich bylo pobito Pelištejci (Filištiny).

„**Ben nechar** - cizinec“

Raši - jsou tak označeni dva druhy lidí:

1/ židovský mumar - odpadlík, tj. kdo uctívá modly, porušuje šabat, popírá platnost některého příkazu Tóry

2/ nežid. Ani jeden z nich se nesmí podílet na pesachové oběti či jíst z ní, neboť víra v Tóru je jim „cizí“.

„**Vechol eved** - každý otrok“

týká se nežidovských otroků, kteří smí jíst z pesachové oběti, protože jsou vlastnictvím svého pána (židovský otrok je povinen zachovávat všechny příkazy jakožto žid). I když verš mluví o pánu (majiteli) v mužském rodě, dále se uvádí „koupenny za stříbro“, tj. i otroci v majetku žen či dětí mohou jíst. Otroci však musí být obřezáni.

Rb. Jehošua - Není-li otrok obřezán, nesmí jíst ani jeho pán.

Rb. Eliezer - Pán smí jíst, jen otrok nesmí.

„**Tošav vesachir** - přistěhovalec a nádeník“

Raši - Přistěhovalec je pohan, který žije v Erec jisrael a zachovává 7

noachických zákonů. Nádeník je nežid. Ačkoliv pohané uvádění v tomto verši jsou do jisté míry pod kontrolou Židů, nesmí jíst z pesachové oběti, ani když jsou obřezáni (jako Arabové).

„**Bevajit echad** - v jednom domě“

Chinuch - zdůrazňuje se vznešený charakter pesachového svátku: Králové a šlechtici neběhají z hostiny na hostinu, ani nelámou kosti, aby z nich dostali morek nebo schovaný kousíček masa.

„**Ger- host**“

S proselyty se má jednat jako s ostatními Židy; i když jejich předkové nebyli vysvobozeni z Egypta, oni sami se stali plnoprávními Židy a (jsou-li obřezáni oni i jejich synové) přinášejí oběť s ostatními Židy.

Prvorození, Exodus a tfilin

Dva odstavce na konci paraši hovoří o svatosti prvorozenců a o povinnosti učit budoucí generace o zázracích Exodu. Oba odstavce končí příkazem tfilin (= krabičky z černé kůže, s řemínky, jež si zbožný Žid-muž

nasazuje na paži a hlavu), tyto odstavce také patří mezi čtyři úryvky z Tóry, jež jsou, přepsány na pergamenu, v „domečcích“ tfilin (dva další jsou ze Šma).

Tyto čtyři úryvky jsou pro židovství zásadní. Přípomínkou Exodu si Žid připomíná svou povinnost vůči B-hu, Jenž ho vysvobodil z otroctví a učinil z Izraele národ. Úryvky ze Šma vyjadřujeme, že B-je jeden a jediný a přijímáme Jeho vládu nad světem, pojetí odměny a trestu, povinnost zachovávat všechny micvot; principy, jež musíme mít v mysli a jejichž znamením jsou tfilin.

B-h ušetřil židovské prvorozené před 10. ranou a tím se stali Jemu zasvěceni; tato svatost je něco navíc k dřívě existujícímu pravidlu, že prvorození vykonávali bohoslužbu. Na příkladu Jakova a Esava vidíme, že prvorozený obdržel

požehnání i odpovědnost za duchovní službu. 10. rána zdůraznila zvláštní postavení prvorozených a sled zázraků vložil povinnost zasvětit se B-hu na celý národ, a to svými skutky (jak symbolizuje tfilin na paži) i rozumem (symbolem je tfilin na hlavě).

I když 10. rána dopadla na prvorozené syny mužů i prvorozené syny žen, příkaz posvětit prvorozené se týká jen těch druhých.

„**Zachor- pamatovat**“

Exodus 13:1 Hospodin promluvil k Mojžíšovi:

2 "Posvět' mi všechno prvorozené, co mezi Izraelci otvírá lůno, ať z lidí či z dobytka. Je to moje!"

3 Mojžíš řekl lidu: "Pamatujte na tento den, kdy jste vyšli z Egypta, z domu otroctví. Hospodin vás odtud vyvedl pevnou rukou. Proto se nesmí jíst nic kvašeného.

4 Vycházíte dnes, v měsíci ábibu.

5 Až tě Hospodin uvede do země Kenaanců, Chetejců, Emorejců, Chivejců a Jebúsejců, o níž se zavázal tvým otcům přísahou, že ji dá tobě, zemi oplývající mlékem a medem, budeš v ní tohoto měsíce konat tuto službu:

6 Sedm dní budeš jíst nekvašené chleby. Sedmého dne bude slavnost Hospodinova.

7 Nekvašené chleby se budou jíst po sedm dní. Nespatří se u tebe nic kvašeného, na celém tvém území se u tebe nespatří žádný kvas.

8 V onen den svému synovi oznámíš: »To je pro to, co mi prokázal Hospodin, když jsem vycházel z Egypta.«

9 A budeš to mít jako znamení na své ruce a jako připomínku mezi svýma očima, aby v tvých ústech zůstal Hospodinův zákon, neboť pevnou rukou tě vyvedl Hospodin z Egypta.

10 Budeš dbát na toto nařízení ve stanovený čas rok co rok.

11 Až tě Hospodin uvede do země Kenaanců, jak přísězně zaslíbil tobě i tvým otcům, a až ti ji dá,

12 všechno, co otvírá lůno, odevzdáš Hospodinu. Všichni samečci, které tvůj dobytek vrhne nejprve, budou patřit Hospodinu.

13 Každého osla, který se narodil jako první, vyplatíš jehnětem. Kdybys jej nemohl vyplatit, zlomíš mu vaz. Také každého prvorozeného ze svých synů vyplatíš.

14 Až se tě tvůj syn v budoucnu zeptá, co to znamená, odpovíš mu: »Hospodin nás vyvedl pevnou rukou z Egypta, z domu otroctví.

15 Když se farao zatvrdil a nechtěl nás propustit, pobil Hospodin v egyptské zemi všechno prvorozené, od prvorozeného z lidí až po prvorozené z dobytka. Proto obětuji Hospodinu všechny samce, kteří otvírají lůno, a každého prvorozeného ze svých synů vyplácím.«

16 To bude jako znamení na tvé ruce a jako pásek na čele mezi tvýma očima. Neboť pevnou rukou nás vyvedl Hospodin z Egypta."

Je užito infinitivu, naznačuje se, že Exodus má být trvale připomínán, podle Moudrých každý den; příkaz je splněn odříkáním 3. odstavce Šma, kde se mluví o vyvedení z Egypta (Raši).

Kenaanské národy

Verš uvádí jen 5 ze 7 národů země Kanaan, chybí Perizejci a Girhašovci.

Prvorozený nemůže být posvěcen, dokud Izrael nevstoupil do Erec.

Raši cituje dva názory:

1/ posvěcení prvorozených začalo, když Izrael vstoupil do Erec, ti kdo se narodili v poušti, nebyli posvěceni

2/ posvěcení začalo okamžitě, verš ujišťuje Izraelity, že za zásluhy zachování tohoto příkazu obdrží Erec jisrael. Tento názor vysvětluje Ramban: I když ještě nebyl příkaz vykoupit prvorozené (pidyon haben), měli prvorození, které B-h uchránil před 10. ranou, zvláštní povinnost zasvětit se B-ží službě, a to zůstalo v platnosti, dokud tato povinnost nepřešla na levity (viz Nu 3:46).

„**Vehaavarta** - a odevzdáš“

Prvorození synové měli výsadu jediných vykonavatelů bohoslužby. Po hříchu zlatého telete jim tato výsada byla odňata a dána nově vzniklým kohanim (kněžím), pomocnou roli měli levité. Pak B-h přikázal, že každý prvorozený Izraelita má být vykoupen za 5 stříbrných šekelů, jež se dají kohenovi. Zmínka o vykoupení (verš 13) předjímá tento budoucí příkaz (Rašbam, Chizkuni).

Sforno- bez vykoupení prvorozených zůstali by zasvěceni B-ží službě a nesměli by se zabývat světskými záležitostmi. Proto se pidyon haben- vykoupení syna (tj. za minci, jak uvedeno výše) oslavuje hostinou.

Avšak zmenší-li se tím svatost dítěte, proč se to oslavuje hostinou? Pro Židy není duše s tělem v rozporu, pozemské i duchovní věci se mohou vykonávat ve svatosti, podle příkazů Tóry. Obřad vykoupení tedy umožňuje dítěti přenést svatost do

Raši cituje Tanchumu - všech 7 národů vzešlo z Kenaana, syna Hama.

Ramban - jen uvedených 5 národů mělo zemi oplývající mlékem a medem.

„**Ki jeviacha** - až tě (Hospodin) přivede

věci, jež by pro ně jinak byly zakázány. Proto obsahuje kněžské požehnání přání, aby dítě bylo bohabojné, neboť to je nezbytné k úspěšnému překonání problémů materiálního světa (rb.Jakov Kamenetsky).

Prvorození dobytka (telata, jehňata, kůzlata bez vady) byli přinášeni jako oběti, zvířata s vadou se darovala kohenovi (k jídlu).

„Peter chamor - prvorozený osla“ jediné ne-košer zvíře se statutem prvorozence je osel.

Sforno - Egyptané tak velmi naléhali na okamžitý odchod Izraelitů ze země, že nebyl čas obstarat si povozy a všechnen majetek musel být naložen na osly, kteří běžně nebyli schopni nosit tak těžká břemena; byl to další ze zázraků Exodu.

R.Hirsch- osel je symbolem hmotného majetku.

Příkaz vykoupit jej za ovci (za zvíře, jež se dávalo k pesachové oběti) učinil z Izraele B-žího služebníka. Tóra nám tím říká, že všechnen hmotný majetek se má věnovat na službu Jemu. Pokud bude naším cílem hromadění a smyslem bohatství sebezdrůznění, majetek ztratíme, jako ztratí majitel osla, odmítne-li jej vykoupit podle B-žího příkazu.

Tóra stále znovu opakuje, že příkazy jsou připomínkou Exodu. Už po několika generacích od Stvoření byl člověk zasažen nákazou modlářství, jež má mnoho podob a některé přežívají dodnes: jedni tvrdí, že svět tu byl odevždy a nebyl žádný Tvůrce, druzí popírají Jeho moc ovlivnit události, říkají, že není odměny a trestu. Exodus vyvrací to vše, ukázal, že B-h má plnou vládu nad přírodou, že nic a nikdo nemůže zmenšit Jeho vůli, že komunikuje s člověkem svými proroky a uskutečňuje své slovo.

KDO JE KDO?

V našich výkladech a poznámkách k aktuální sidře uvádíme jména významných židovských učenců, komentátorů Tóry: Ti nejvýznamnější jsou známi pod zkratkami svých jmen. Kvůli přehlednosti podáváme stručný přehled nejčastěji uváděných zkratk a jmen, která k nim patří:

Raši -

Rabi Šlomo ben Jicchak (1040-1105) - autor komentářů k Tóře a talmudu. Přehledností, věcností, srozumitelností, výkladem zásadních hebrejských výrazů, obrátů se jeho komentáře staly mezníkem ve výkladu Tóry; ovlivnil i evropskou křesťanskou exegezi (cituje ho i Luther, J.Hus,...). Soubor jeho komentářů k Tóře se stal první hebrejskou tištěnou knihou (1475). Svým komentářem k talmudu zprostředkoval duchovní

bohatství babylonského talmudu, měl i vlastní talmudickou školu, byl věhlasný po celém Německu a Francii.

Ramban -

Rabi Moše ben Nachman (také zván Nachmanides, 1194- 1270) - je spojován s výkladem ezoterickým, s židovskou mystikou- kabalou (patřil spolu s Ezrou a Arielem z Gerony mezi tzv. geronské kabalisty). Teorie čtverého významu Písma (přát-doslovný smysl textu, remez- narážka, draš-homiletický smysl, sod- ezoterický smysl) klade důraz na pojem sod=tajemství: Korpus tajemství k vysvětlení biblických veršů předal podle tradice Moše (Mojžíš) dalším pokolením; těchto tajemství se už z jejich podstaty nelze dobrat cestou racionální dedukce. Ramban dal pojmu sod-tajemství pevné místo

v mystické sféře. Zabýval se, i se svými žáky, také mystikou písmen (hebrejské abecedy, nauka o číselné hodnotě písmen se spojovala s naukou o B-žím jméně a o jazyce)

Rambam -

Rabi Moše ben Maimún (Maimonides, 1135- 1204) - jeden z největších židovských filosofů a učenců .Shrnuje základy učení judaismu (autor Třinácti článků víry), reformuloval je filosoficky, reagoval kriticky na aristotelskou filosofii, racionalistickým zkoumáním rozporů mezi aristotelismem a Biblií se snaží zdůraznit shody. Alegorický výklad a filosofický komentář se u něj prostupují. Jeho hlavní dílo : Mišne Tora (Opakování Tóry, 1168), Sefer more nevuchim (Průvodce váhajících, 1190). Narodil se ve španělské Cordobě, později nucený exil v Kahiře, stal se osobním lékařem egyptského sultána Psal v arabštině. Velmi z něj čerpal Tomáš Akvinský.

Saadja Gaon -

Saadja ben Josef (892-942)- ve středověké židovské filosofii má zakladatelský význam (titul gaon se dával v 7.-11.st. vynikajícím žid. učencům,

stojícím v čele babylonských duchovních akademií, kde vznikaly první výklady talmudu) Představený akademie v Sůře. Hlavním dílem je Sefer emunot ve deot (Kniha věr a názorů). Byl prvním z rabinů, kdo vložil judaismus systematicky, logicky. Alegorický výklad má u něj menší význam. Přeložil Biblii do arabštiny. Je také autorem synagogální poezie

Ibn Ezra -

Avraham ibn Ezra - středověký filosof, blízko novoplatonismu. Napsal dva biblické komentáře, oba s úvodem, v němž si všímá exegeze od dob talmudu až do 12.st. Základem exegeze je shoda různých významů Písma; staví na rozumovém přístupu k textu a na důkladné znalosti hebrejštiny.

Ari - (Ha Ari, Ari zel, Ari haKadoš)-

Rabi Jicchak ben Šlomo Luria (1534-1572)-talmudista, židovský mystik, spolu s Moše Cordoverem nejvýznačnější kabalistický učenec, zakladatel nového centra kabaly. Jeho učení existovalo jen ústně, mezi jeho žáky. Písemně je shrnul jeden z nich, Chajim Vital Calabres (1543-1620) do spisu Ec chajim (Strom života). Luria pocházel z Německa nebo Polska, poslední dobu života žil v Safedu

Luach – židovský kalendář

Již na počátku lidské civilizace existovaly dva druhy národů: zemědělské a pastevecké, jak o tom svědčí i Tora:

Genesis 4:2 Dále porodila jeho bratra Ábela. Ábel se stal pastýřem ovcí, ale Kain se stal zemědělcem.

Rolník obdělávající půdu toužil a dodnes touží po slunci.

Zcela jinak tomu bylo u kočovných kmenů. V poušti, kde téměř po celý rok neprší, bývá jeden pramen vody od druhého vzdálen několik hodin ba dokonce i několik dní cesty. Slunce tak praží, že i kamení sálá žárem, za svitu slunce je zde jako po vymření:

Genesis 18:1 Ukázal se Hospodin Abrahamovi při božišti Mamre, když seděl za denního horka ve dveřích stanu.

Ale sotva slunce zapadne, vyjde bledá Luna, tu nastává život. Vzduch se ochladí, padá hojná rosa, která oživí vyprahlé byliny, coby poslední a jedinou pastvu pro stáda. Za svitu Měsíce se vyjíždí k napajedlům, za svitu Luny se podnikají cesty širou pouští, nebo se přesunovaly válečné výpravy. Sotva však nastane východ slunce, vše se ubírá k odpočinku. Východem Měsíce nastává pro kočovného pastýře život, proto pro beduíny začíná den od východu Měsíce, respektive od západu slunce. Má tedy den měsíční. A stejně tak jako dnešní obyvatel pouště, tak i na počátku civilizace si všiml přírodních jevů. Doba od východu do východu Měsíce mu byla základní jednotkou: dnem. Když pozorovali Lunu, poznali, že po dobu 14 dní toto těleso nabývá na velikosti, v noci patnácté jako by se Měsíc neměnil a po dalších 14

dní zase ubývá. Později si oněch 14 dní ještě rozdělil na polovinu a dostal sedmidenní cyklus – sedmidenní týden.

Tento pastevecký – lunární rok měl základní jednotku lunaci = 29 a půl dne, lunární rok, který trval 354 dny tj. 12 lunárních měsíců, týden sedmidenní a jelikož to byli pastevci a dobytek měl mláďata na jaře, začínali tento lunární rok vždy o jarní rovnodennosti. Den začíná západem slunce

Dělení dne na hodiny jest v poušti věc neznámá. Není to nikterak spjato se zaměstnáním prostého člověka. Dělení dne na hodiny má svůj počátek v osadách a ve městech, ale to již se dostáváme k druhému typu obyvatel – zemědělcům.

Rok dělil na tři části: na dobu prvních dešťů, kdy se oře a seje, na dobu dešťů, které zavlažují rostoucí úrodu a napájí prameny, a konečně na pozdní deště, které obilí nalévají.

Při pozorování slunce zjistili, že vykonává denně na obloze velký kruh. Když porovnávali velikost slunečního kotouče s obloukem, který slunce denně vykoná, zjistili, že tato dráha je 720krát větší, než vlastní sluneční kotouč. Rozdělili tuto sluneční dráhu, denně sluncem opisovanou na 720 dílů, z nichž přesně polovina tj. 360 je viditelná, druhá polovina je skryta.

Když vzali dva takové dílce za základní jednotku, nazvanou později minuta, dostali číslo 60 a s ním vytvořili veškeré ostatní časové jednotky: 60 minut = jedna hodina, 720:60 dá 12 dvouhodin jednoho slunečního dne. Když později vypožorovali, že slunce po uplynutí 365 dní vychází v témže souhvězdí zvěrokruhu, přizpůsobili i tento počet své soustavě šedesátinné. Místo 365 dní vzali za základ jen 360 dní,

kteří nazvali slunečním rokem. Rok rozdělili na 6 měsíců po 60 dnech (360:60). Každý měsíc se dělil na týdny o 10 dnech (=60:6). Později bylo provedeno rozdělení slunečního roku na 12 měsíců (nezávislých na fázi Měsíce) po 30 dnech (=360:30) a každý měsíc se pak dělil na 6 týdnů po 5 dnech.

Můžeme tedy konstatovat, že tento solární rok měl celkem 365 dní, dvanáct měsíců po 30 dnech + 5 dní svátků, týden byl desetidenní (později 5 denní). Vzhledem k tomu, že pro zemědělce je začátkem roku doba podzimních osiv, tak tento solární rok začínal v době podzimní rovnodennosti. Den začínal východem slunce.

Rozdíl mezi solárním a lunárním rokem byl 11 dní. Stopu máme i v biblické zprávě o potopě:

Genesis 7:11 V šestistém roce života Noeho, sedmnáctý den druhého měsíce, se provalily všechny prameny obrovské propastné tůně a nebeské propusti se otevřely.

Genesis 8:13 Léta šestistého prvního, první den prvního měsíce, začaly vody na zemi vysychat. Tu Noe odsunul příklop archy a spatřil, že povrch země osychá.

14 Dvacátého sedmého dne druhého měsíce byla již země suchá.

Lze tedy říci, že židovský kalendář je luni-solární, tj. základem je kalendář lunární (měsíc začíná novoluním) a je korigován kalendářem solárním. Podobných kalendářů se používalo u národů sumersko-babylonských od druhého tisíciletí př.o. letopočtem.

Židovský kalendář je však ojedinělý tím, že má celkem 14 odlišných typů roků, lišících se počtem měsíců nebo počtem svých dní, a mimoto týdenním dnem, jímž tato léta začínají. O tom však později. Tento kalendář je především kalendářem náboženským, jehož měsíce jak jsem již uvedl jsou lunární, jelikož Tora přikazuje slavení každého novoluní:

Numeri 10:10 Na trubky budete troubit v den své radosti, o slavnostech, při novoluní, při svých zápalných obětech nebo svých hodech obětí pokojné, aby vás připomínaly vašemu Bohu. Já jsem Hospodin, váš Bůh."

Numeri 28:14 Příslušná úlitba bude polovina hínu vína na býčka, třetina hínu na berana a čtvrtina hínu na beránka. To bude zápalná oběť o novoluní, po všechny měsíce v roce.

1 Paralipomenon 23:31 aby před Hospodinem ustavičně přísluhovali při obětování zápalných obětí Hospodinu ve dnech odpočinku, o novoluních a v určených časech, a to v tom počtu, jak určuje jejich řád.

Původně neměl židovský kalendář nikterak pevných pravidel. Předseda jeruzalémského shromáždění (gemara k traktátu Roš Hašana) ohlásil začátek měsíce, jakmile mu očití svědkové oznámili, že spatřili nový srpek Měsíce. Tito tzv. „měsíční svědkové“ museli podrobně zodpovědět na otázky, jako např. v jakou dobu se novoměsíc

objevil, na jeho tvar, a na kterém místě oblohy jej spatřili. Po prozkoumání výpovědí předseda sanhedrinu vyhlásil **novoluní**.

Židovský kalendář je zvláštní a ojedinělý i tím, že má dva začátky roku: občanský rok začínající prvním měsícem nisanem a náboženský rok začínající sedmým měsícem Tišri, je všeobecně uznávaný začátek roku, kdy se mění i letopočet. Opět je zde rarita, kdy rok začíná až sedmým měsícem.

Aby se předešlo rušivým jevům mezi svátky a některými všedními dny mohl předseda sáhnout k vyřazení nebo připojení jednoho dne k určitým měsícům.

Ohlašování novoluní obyvatelstvu Izraele se dělo prostřednictvím ohňů, které byly zapalovány na návrších. Od tohoto způsobu bylo nutno po čase ustoupit, když Samaritáni se pokusili mást obyvatelstvo zapalováním ohňů v rozporu s výše uvedenými pravidly. Od té doby novoluní oznamovali zvláštní poslové Sanhedrinu. Jelikož se stávalo, že židé bydlící v odlehlých krajinách diaspory se nedověděli začátek novoluní včas, setrval zvyk slavit některé svátky po dva dny mimo Erec Jisrael. Tak se dodnes slaví první a druhý den Roš hašana, slaví se dvě sederové večeře apod.

Jak jsme si již uvedli lunární kalendář mající jen 354 dny se opozdí oproti kalendáři solárnímu za rok o 11 dní. Za 19 let již tato retardace činí 210 dní. Tuto skutečnost neberou na vědomí muslimové, kteří mají kalendář čistě lunární s pohybujícím se začátkem roku, kdy jednotlivé měsíce nepřipadají na stejné roční období.

Židovský kalendář během oněch 19 let přidává celkem 7 měsíců, kdy každý 3. 6. 8. 11. 14. 17. a 19. rok jsou přestupné mající 13 měsíců. Tento třináctý měsíc se zařazuje za poslední měsíc občanského roku Adar a nazývá se Adar šeni (tj. druhý Adar). Dle jiných pramenů se tento doplňkový měsíc vsouvá vždy před Adar, dostává sice jeho jméno, ale „pravý“ Adar zůstává posledním měsícem roku a má název veadar.

Je zde ještě jedno úskalí a sice, že Nový rok – Roš hašana nesmí připadnout na neděli, středu a pátek (tzv. pravidlo Roš adulo = ne 1. 4. a 6-tý den) a to i kdyby se ten den připadlo astronomické novoluní. Toto pravidlo má zabránit tomu, aby nebyly vedle sebe dvě soboty, poněvadž Velký den smíření je Tórou nazván jako sobota sobot:

Leviticus 16:31 Sobota odpočínání bude vám, a ponižovati budete duši svých ustanovením věčným.

Jestliže 1. Tišri by připadlo na středu nebo pátek, pak by Jom kippur připadl na pátek, nebo neděli.

Taktéž bylo nutné, aby mezi Roš hašana a Jom Kipur připadla pouze jedna sobota – tzv. šabat šuva.

Předpokládáme-li, že den začíná v 18 hodin, pak se dělí na 24 hodin a každá hodina má 1080 cheleků (proč, to si vysvětlíme později).

Lunace má 29 dní, 12 hodin a 876 cheleků.

Moladem měsíce nebo roku se nazývá zbytek sedmé části souhrnu dní, hodin a cheleků obsažených v měsíci, roce, nebo cyklu.

Máme tedy léta obyčejná o 12 měsících, které mohou mít 353, 354, nebo 355 dní; pak léta přestupná o 383, 384 a 385 dnech.

Celkem existuje čtrnáct možných druhů roku. K určení typu let, z kterých se skládá cyklus, slouží dvacetisloupcová tabulka, v jejímž prvním sloupci je molad a v 19 ostatních typ různých typů roku.

Nyní bychom si měli osvětlit pojem slova יום (den) v Bibli.

Náš kalendářní den se skládá ze dvou částí. Na světlou část dne, kdy nás obohacuje slunce svými paprsky a na temnou část, kdy slunce zapadne a měsíc s hvězdami nejsou s to nahradit denní záři slunce.

Obě tyto části pak nazýváme jedním pojmem a to kalendářní den, občanský den, nebo běžně den. Tento kalendářní den je v průměru dvakrát dlouhý, jako přirozený, čili světlý den. Stejně tak i v Bibli musíme vždy zkoumat, jakmile narazíme na pojem יום, zda se jedná o přirozený nebo kalendářní den.

Biblický den se však od toho našeho liší dělením. Náš občanský den se začíná o půlnoci má 24 hodin a trvá do další půlnoci.

Biblický den nezačíná tedy půlnocí, ale soumrakem a trvá do soumraku, tedy temná a světlá část dne. Zde opět platí, že světlá část dne trvala od východu jitřenky do východu hvězd, jak dosvědčuje následující biblická zmínka:

Nehemiah 4:15 ואנחנו עשים במלאכה וחצים מחזיקים בקמחם מעלות השחר עד צאת הכוכבים

Nehemjáš 4:15 *A pokračovali jsme v díle; polovina mužů držela kopí od svítání až do soumraku.* (přesněji od vyjití jitřenky až do východu hvězd).

Biblickým ekvivalentem pojmu יום je ערב a בקר tj. večer a jitra

Genesis 1:5 ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

Genesis 1:5 *Světlo nazval Bůh dnem a tmou nazval nocí. Byl večer a bylo jitra, den první.*

Časové dělení světlé části dne u kulturních národů bylo asi následující: ráno – dopoledne – poledne – odpoledne a večer. V Bibli se ovšem pod pojmem jitra rozumělo celé období trvající od východu jitřenky až do poledne. Pod pojmem večer se chápalo údobí od poledne až do východu hvězd.

Vrchol dne – poledne se v bibli nazývá צהרים – je to pomnožný (přesněji snad duální) tvar od צהר = světlý.

Stejně i noc měla své, části, kterým se říkalo ašmurot od אשמורה tj. noční hlídka etymologicky odvozená od infinitivního tvaru slovesa שמר tj. střežit.

Noc se dělila na tři hlídky: první se jmenovala roš ašmurot (= počáteční hlídka, přibližně od naší 18.hodiny do 22), druhá ašmora hatichona (prostřední hlídka, přibližně od naší 22.do 2.hodiny po půlnoci) a poslední ašmora haboker (jitřní hlídka přibližně od naší 2.hodiny do 6.hodiny ranní).

Tímto rozdělením kalendářního dne jsme dospěli k šesti šestinám dne.

Doklad tohoto rozdělení máme i v knize Soudců a u Samuele:

Judges 7:19 ויבא גרעון ומאה איש אשר-אתו בקצה

המחנה ראש האשמות התיכונה אך הקם הקימו

אחד-השמרים ויחקעו בשופרות ונפוץ הכדים אשר בידם:

Soudců 7:19 *Gedeón se sto muži, kteří byli s ním, přišli na okraj tábora na počátku prostřední noční hlídky, právě když střídali stráž. Zatroubili na polnice a rozbili džbány, které měli v rukou.*

1 Samuel 11:11 והיה מפתרת וישם שאול אתהעם

שֶׁלֶשָׁה ראשים ויבאו בתוך-המחנה באשמות הבקר ויכו

את-עמוון עריהם היום והיו הנשארים ויפצו ולא

נשארו-בם שנים יתר:

1 Samuel 11:11 *Nazítří Saul rozestavil lid do tří oddílů a za jitřní hlídky vtrhli doprostřed ležení a pobíjeli Amóna až do denního žáru; ti, kteří zůstali, se rozprchli, ani dva z nich nezůstali pospolu.*

V pozdějších dobách se po římském vzoru dělila noc na čtyři hlídky

Den se dělil na dvanáct hodin. Hodinu v našem slova smyslu však Izraelci neznali, tento pojem byl zaveden až v době poexilní. Zmínku máme v aramejské části Danielovy knihy:

WTT Daniel 4:16 ארון הניאל דישמה בלמשאר אשתומם

כשעה חרה ורעינהי ובהלנה ענה מלכא ואמר

בלמשאר חלמא ופשרא אלי-ובהלך ענה בלמשאר

ואמר (מרא) (מר) חלמא (לשנאד) (לשנאד) ופשרה

(לערה) (לערה):

Daniel 4:16 *Tu Daniel, který měl jméno Beltšasar, zůstal skoro hodinu strnulý a jeho myšlenky ho plnily hrůzou. Král mu řekl: "Beltšasare, snu ani výkladu se nehroz." Beltšasar odpověděl: "Můj pane, kéž by sen platil tvým nepřátelům a jeho výklad tvým protivníkům."*

Východí hodinou byla doba ranního rozbřesku, hodina šestá byla doba oběda a dvanáctou hodinou den končil. Rozdělení noci jsme si již uvedli v souvislosti s nočními hlídkami.

Nyní se pokusíme vysvětlit, co v Bibli znamená pojem „mezi dvěma večery“:

Leviticus 23:5 בן

הערבים פסח ליהנה:

Leviticus 23:5 *Čtrnáctého dne prvního měsíce navečer bude Hospodinův hod beránka.*

Přesněji přeloženo: V měsíci prvním čtrnáctého (toho) měsíce **mezi dvěma večery** je Pesach Adonaj.

Podle talmudu a Josefa Flavia se jedná o střední dobu mezi polednem a západem slunce, kdy se přinášela v chrámě večerní oběť.tj. hodina devátá (= přibližně naše hodina 15.), dle jiných názorů je to doba mezi západem slunce a východem hvězd.

Již jsme si uvedli, že židé dělili hodinu na 1080 cheleků (1 chelek = 3,333 vteřiny, 1 minuta má 18 cheleků). Jak došli k této jednotce? Sluneční rok má

judského po čtyřicet dní; ukládám ti za každý rok jeden den.

Jelikož den měl tři základní části: jitro, večer a noc, na

ROČNÍ CYKLUS			
podzim	zima	jaro	léto
září	prosinec	březen	červen
Baalův spánek		Baalovo bdění	
zimní období		letní období	
18.hodina	24.hodina	6.hodina	12.hodina
večer	půlnoc	ráno	poledne

zaokrouhleně 360 dní. Rok byl chápán jako větší protějšek dne:

Ezechiel 4:6 Až skončí tyto dny, lehneš si podruhé, a to na pravý bok, a poneseš nepravost domu

kteřé se dělil, tak i rok rozdělili na tři části – 360 x 3 = 1080. Když se tedy rok dělil na 1080 částí, musela se takto rozdělit i hodina.

Lze říci, že rozdělení hodina na 1080 částí je židovskou specialitou, nic podobného nenalezneme u jiných starověkých i novodobých národů. Tento jeden chelek však nebyl nejmenší časovou jednotkou. Chelek se ještě dělil na 76 ragaim, (1 rega = 0,0438596 vteřiny).

Je zde na místě otázka k čemu sloužila tak nepatrná jednotka a jestli ji bylo možné nějak změřit.

Klíčem k pochopení nám bude třicátý žalm:

Psalm 30:6 כִּי רָגַעְתִּי בְּאַפּוֹ הַיְיָ בְּרַצְוֹנוֹ

Žalmy 30:6 *neboť jeho hněv je na okamžik, jeho přízeň však na celý život.*

Boží hněv tedy trvá jen tak krátký okamžik, že je téměř nepostřehnutelný.

Zamysleme se nad otázkou jaké nástroje na měření času měli starověcí Izraelité k dispozici?

Jediná zmínka je v knihách Královských:

2 Královská 20

1 V oněch dnech Chizkijáš smrtelně onemocněl. Přišel k němu prorok Izajáš, syn Amósův, a řekl mu: "Toto praví Hospodin: Udělej pořizení o svém domě, protože zemřeš, nebudeš žít."

2 Chizkijáš se otočil tváří ke zdi a takto se k Hospodinu modlil:

3 "Ach, Hospodine, rozpomeň se prosím, že jsem chodil před tebou opravdově a se srdcem nerozděleným a že jsem činil, co je dobré v tvých očích." A Chizkijáš se dal do velikého pláče.

4 Izajáš ještě nevyšel z vnitřního dvora, když se k němu stalo slovo Hospodinovo:

5 "Vrať se a vyříd' Chizkijášovi, vévodovi mého lidu: Toto praví Hospodin, Bůh Davida, tvého otce: Vyslyšel jsem tvou modlitbu, viděl jsem tvé slzy. Hle, uzdravím tě. Třetího dne vstoupíš do Hospodinova domu.

6 Přidám k tvým dnům patnáct let. Vytrhnu tebe i toto město ze spárů asyrského krále. Budu štítem tomuto městu kvůli sobě a kvůli Davidovi, svému služebniku."

7 Izajáš poručil: "Vezměte suché fíky." Vzali je a přiložili na vřed a Chizkijáš zůstal naživu.

8 Chizkijáš se otázel Izajáše: "Co bude znamením, že mě Hospodin uzdraví a že třetího dne vstoupím do Hospodinova domu?"

9 Izajáš mu odpověděl: "Toto ti bude znamením od Hospodina, že Hospodin splní slovo, jež promluvil: Má stín postoupit o deset stupňů nebo se má o deset stupňů vrátit?"

10 Chizkijáš řekl: "Snadněji se stín o deset stupňů nachýlí, než aby se vrátil o deset stupňů nazpět."

11 Prorok Izajáš tedy volal k Hospodinu. A on vrátil stín na stupních, po nichž sestoupil, na stupních Achazových, o deset stupňů nazpět.

Stejnou událost máme zachycenu i u Izajáše:

Izajáš 38:1 V oněch dnech Chizkijáš smrtelně onemocněl. Přišel k němu prorok Izajáš, syn Amósův, a řekl mu: "Toto praví Hospodin: Udělej pořizení o svém domě, protože zemřeš, nebudeš žít."

2 Chizkijáš se otočil tváří ke zdi a takto se k Hospodinu modlil:

3 "Ach, Hospodine, rozpomeň se prosím, že jsem chodil před tebou opravdově a se srdcem nerozděleným a že jsem činil, co je dobré v tvých očích." A Chizkijáš se dal do velikého pláče.

4 Tu se k Izajášovi stalo slovo Hospodinovo:

5 "Jdi a vyříd' Chizkijášovi: Toto praví Hospodin, Bůh Davida, tvého otce: »Vyslyšel jsem tvou modlitbu, viděl jsem tvé slzy. Hle, přidám k tvým dnům patnáct let.

6 Vytrhnu tebe i toto město ze spárů asyrského krále. Budu tomuto městu štítem.«

7 Toto ti bude znamením od Hospodina, že Hospodin splní to slovo, jež promluvil:

8 Hle, o deset stupňů nazpět vrátím sluncem vržený stín, který sestoupil po stupních Achazových." A slunce se vrátilo o deset stupňů na stupních, po nichž sestoupilo.

Není v tuto chvíli rozhodující co vlastně byly Achazovy stupně, zda (dle Septuaginty) schodiště na části královského paláce, kterou dal postavit Chizkijášův otec Achaz. Což mohlo být pravděpodobně nekryté

Pořadové číslo měsíce	Název měsíců	Původní název měsíce	Počet dnů v měsících obyčejného roku			Počet dnů v měsících přestupného roku		
			krátké	normální	plné	krátké	normální	plné
1	Nisan	Abib	30	30	30	30	30	30
2.	Ijar	Ziv	29	29	29	29	29	29
3.	Sivan		30	30	30	30	30	30
4.	Tamuz		29	29	29	29	29	29
5.	Av		30	30	30	30	30	30
6.	Elul		29	29	29	29	29	29
7.	Tišri	Etanin	30	30	30	30	30	30
8.	Chešvan	Bul	29	29	30	29	29	30
9.	Kislev		29	30	30	29	30	30
10.	Tebet		29	29	29	29	29	29
11.	Šebat		30	30	30	30	30	30
12.	Adar		29	29	29	30	30	30
13.	Adar II.		-	-	-	29	29	29
Celkový počet dnů v roce			353	354	355	383	384	385

schodiště, které vedlo zdola podél západní zdi na plochou střechu. Při východu slunce bylo ve stínu paláce. V poledně paprsky ozářily horní stupně a s přibývajícím časem čím více se schodiště osvětlovalo, tím stínu ubývalo. Toto schodiště, dle nejstaršího biblického překladu, bylo jakýmsi stínoměrem.

Dle novějších bádání šlo o jakýsi hranol – stínoměr, který vrhal stín na kruhové schodiště.

Nás však bude více zajímat proč bylo králi přidáno patnáct let, zatímco se na stín posunul pouze o deset stupňů. Tím by bylo zpochybněno, co jsme si před chvílí zaznačili, že jeden rok odpovídal jednomu dni, tedy jednotka jednotce.

Je více než pravděpodobné, že tyto stupně jsou totožné s časovým dělením Babyloňanů, kteří dělili den na 12 kašbu a kašbu pak na 6 stupňů, čímž dostali 72 šuššu. A právě tolik bylo na slunečních hodinách Achazových. V 90.žalmu čteme:

v:10 *Počet našich let je sedmdesát roků, jsme-li při síle, pak osmdesát, a mohou se pyšnit leda trápením a ničemnostmi; kvapem uplynou a v letu odcházíme.* Z toho plyne, že žalmista považoval délku lidského života 70 nebo 80 roků, přesto, že se dodnes u židů zachoval zvyk přát si vše dobré až do 120 let! Z toho je jasné, že za ideální délku lidského života považovali 120 let. Ve 120 let umírá Mojžíš, dle tradice se 120 let dožil Hillel, nebo Jochanan ben Zakaj. Nyní se pokusme prozkoumat poměr mezi 120 a 72 a dostaneme poměr 5:3 (obě cifry vydělíme 24). Tedy, když se vržený stín na slunečních hodinách vrátil až o 10 stupňů, můžeme tomu rozumět tak, že pisatel měl na mysli rozpětí, která bylo mezi jednotlivými stopni, tedy že mezi 10 stupni je 9 rozpětí, v poměru 5:3 to znamenalo 15 let lidského věku.

Z výše uvedeného nástinu je tedy zřejmé, že židé znali sluneční hodiny již od doby kralování Achaza tj. 8.století před občanským letopočtem.

Další časovou jednotkou, jež zdomácněla na celém světě je týden. Jak jsme si již uvedli, původně se jednalo o čtvrtinu fáze měsíce, která se však postupem času od lunace zcela osamostatnila.

Dny v týdnu neměly pojmenování nazývaly se „první, druhý..“ vyjímku tvořila sobota hebr. שַׁבָּת (102 krát v hebrejské bibli) odvozeno od שָׁבַע = přestat, odpočinout. V některých pramenech se uvádí, že pátek nazýval dnem přípravování řecky: προσάββατον např. Marek 15,42. Tento pojem však není znám z talmudických pramenů a tak se pokusme se řecký text TIS Mark 15:42 Καὶ ἥδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ, ὃ ἐστὶν προσάββατον, převést do hebrejštiny: לַעֲתָ עֶרֶב וּמָחָר עֶרֶב שַׁבָּת = „v době večerní, když se přibližoval sobotní večer“ než standardní překlad z řečtiny: „A když už nastal večer - byl totiž den přípravy, předvečer soboty“.

V řecko-římském světě dostaly dny týdne pojmenování podle Slunce (neděle) Měsíce (pondělí) a pěti pouhým okem viditelných planet:Merkur, Venuše, Mars, Jupiter, Saturn. Tyto názvy se však u židů do dnešních časů neujaly.

Z původních názvů měsíců se zachovaly pouze čtyři:

1. **Etaním:** 1 Královská 8:2 *Ke králi Šalomounovi se shromáždili všichni izraelští muži ve svátek v měsíci etanímu, což je sedmý měsíc.*
2. **Bul:** 1 Královská 6:38 *V jedenáctém roce v měsíci búlu, což je osmý měsíc, král dům dokončil podle všech svých směrnic a pokynů. Stavěl jej sedm let.*
3. **Ábib:** Exodus 34:18 *Budeš dbát na slavnost nekvašených chlebů. Sedm dní budeš jíst nekvašené chleby, jak jsem ti přikázal, ve stanovený čas v*

měsíci **ábibu**; neboť v měsíci ábibu jsi vyšel z Egypta.

4. **Ziv:** 1 Královská 6:1 Čtyři sta osmdesát let po vyjití Izraelců z egyptské země, čtvrtého roku svého kralování nad Izraelem, v měsíci **zivu**, což je druhý měsíc, začal Šalomoun budovat dům Hospodinu.

Současné názvy měsíců si židé přinesli z babylonského zajetí. Z novějších názvů měsíců je v hebrejské bibli zaznamenán:

1. **Nisan:** Nehemjáš 2:1 V měsíci **nisanu** dvacátého roku Artaxerxova kralování, když před králem bylo víno, vzal jsem víno a podal je králi. Nikdy jsem před ním nebyval ztrápený.
2. **Elúl:** Nehemjáš 6:15 Hradby byly úplně dostavěny dvacátého pátého dne měsíce **elúlu**, za dvaapadesát dní.

3. **Kislev:** Nehemjáš 1:1 Příběhy Nehemjáše, syna Chakaljášova. V měsíci **kislevu** dvacátého roku, když jsem byl na hradě v Šušanu,
4. **Tebet:** Ester 2:16 Tak byla Ester vzata ke králi Achašveróšovi do jeho královského domu desátého měsíce, to je měsíce **tebetu**, v sedmém roce jeho kralování.
5. **Šebat:** Zacharjáš 1:7 Dvacátého čtvrtého dne jedenáctého měsíce, to je měsíce **šebátu**, druhého roku vlády Dareiovy, stalo se slovo Hospodinovo k proroku Zacharjášovi, synu Berekjáše, syna Idova.
6. **Adar:** Ester 3:7 V prvním měsíci, to je v měsíci **nisanu**, v dvanáctém roce vlády krále Achašveróše vrhali před Hamanem púr, to znamená los, pro jednotlivé dny a měsíce až po dvanáctý, to je měsíc **adar**.

Léta a letopočty:

V nejstarších dobách se letopočet nepočítal od pevného data, nějaké události, ale od okamžiku, kdy se ujal vlády panovník:

1 Královská 15:1 V osmáctém roce vlády krále Jarobeáma, syna Nebatova, se stal králem nad Judou Abijám.

1 Královská 15:33 V třetím roce vlády judského krále Ásy se stal králem nad celým Izraelem Baeša, syn Achijášův. Kraloval v Tirse dvacet čtyři roky.

Vše ještě komplikovalo, to, že existovaly dvě metody, jak počítat vládu králů: metoda nástupního roku a metoda bez nástupního roku. Obou systémů se užívalo, jak v Judském, tak severním, Izraelském království.

V dobách pozdějších již vznikaly letopočty, které se počítaly od nějaké významné události, jako byla např. první olympiáda (roku 776 př.o.l.), nebo založení Říma (roku 753 př.o.l.).

To vše bylo propočítáváno několik stovek let to těchto událostí se zpětnou platností a tak se nám tyto letopočty jeví jako krajně nespolehlivé.

Autorem židovského letopočtu je Hillel II. (320-365 o.l.), který počítal éru lidstva od stvoření světa. Jako počátek uvedl 1.den měsíce Tišri = 7.říjen 3761 př.o.l. – tj. šestý den stvoření, kdy Bůh stvořil Adama Říšóna. Proto je dodnes židovské novoročí slaveno jako narozeniny světa.

Chceme-li zjistit jaký je právě židovský letopočet, jednoduše připočteme k občanskému letopočtu cifru 3761 (2002+3761=5763 – tzn.že na podzim roku 2002, 7.září začíná nový židovský rok 5763).

Tento letopočet v současné době slouží k tomu, aby se zjistilo, který rok výše uvedeného devatenáctiletého cyklu právě probíhá. Například když rok 5757 = 1996-1997 vydělíme 19 dostaneme cifru 303, tzn.že se jedná o poslední rok cyklu.

Podobné pokusy vypočítat rok stvoření byly učiněny i křesťanskými učenci. Nejstarší takový letopočet sestrojil Sextus Julius Afrikanus (kolem roku 221) a dospěl k roku 5502 př.o.l.

Autorem dodnes používaného křesťanského letopočtu byl anglikánský biskup James Usher, jenž v roce 1654 předložil „přesný“ časový údaj stvoření světa. Svět, podle něj, byl stvořen přesně 26.října roku 4004 př.o.l. v 9 hodin ráno (= první stvořitelství den).

Autorem, křesťanského letopočtu (občanského) je římský opat Dionysius Exiguus, který když v roce 525 o.l. skládal velikonoční tabulky, pokládal za nevhodné, aby v nich byla léta počítána podle let panování císaře Diokleciána, jak to do té doby bylo v alexandrijských tabulkách zvykem a zavedl místo let tohoto panovníka léta od narození Ježíše (anni Domini nostri Jesu Christi). Různými spekulacemi dospěl k názoru, že rok 248 Diokleciánovy éry (= rok 753 od založení Říma) byl 532.rokem od narození Ježíšova. Až později se zjistilo, že Herodes Veliký, o kterém se zmiňují evangelia, jak o pronásledovali malého Ježíška, však zemřel v již roce 749 od založení Říma a tudíž, se Ježíš nemohl narodit čtyři roky po jeho smrti. Tak zde máme paradox, že se „Kristus“ narodil čtyři roky před „Kristem“.

Všechny výše uvedené letopočty jsou postaveny na biblických rodokmenech. Ty ovšem nesledují linii otec – syn, ale předek – potomek. Z rodokmenů byly zcela vypuštěny např.zcela bezvýznamní jedinci, nebo někteří odpadlíci.

Tak například od Adama do potopy uplynulo dle hebrejské Bible 1656 let, podle Septuaginty 2242 let, podle Josepha Flavia dokonce 2656 let, zatímco podle samaritánského Pentateuchu jen 1307 let.

Ale to je již zcela jiné téma.

JUDAISMUS PRO DNEŠEK

Prastará víra s moderním poselstvím

JOHN D. RAYNER a BERNARD HOOKER

10/ SLOVO B-ŽÍ

Pokračující Zjevení

Ať už je konečným cílem židovských dějin cokoli, bezprostředním úkolem jednotlivých Židů je žít v souladu s B-ží vůlí. Známe však B-ží vůlí? Rabínský judaismus odpovídá –Ano, protože B-h nám ji zjevil. Jak tedy vidí rabínský judaismus proces Zjevení?

Nejdřív B-h oznámil jisté základní zásady chování prapředkům lidského plemene, Adamovi a Noachovi. Pak sdělil další pravidla praotcům židovského lidu, tj. patriarchům. Nakonec celý proces uzavřel na hoře Sinaj, kde za hromů a blesků vyhlásil své Desatero příkázání shromážděným Izraelitům a zjevil zbytek Tóry Mošemu, jenž něco z toho zapsal podle B-žího diktátu: z toho vznikla „psaná Tóra“, obsahující 613 příkazů a zákazů s doprovodnými příběhy a tvořící dohromady Pentateuch. Ostatek svěčil paměti, a ten se předával ústní tradicí- to je „ústní Tóra“, jež je v konečném tvaru zachycena v Mišně a v následné rabínské literatuře. Tím byl proces Zjevení v zásadě ukončen, neboť proroci, kteří se objevili po Mojžíšovi, jen zdůrazňovali, co již bylo řečeno na Sinaji a vyzývali lid, aby toho uposlechl, nic zásadního nového nepřidali. Přesto jsou knihy proroků a všechny zbývající knihy hebrejské Bible také naprosto hodnověrné, poněvadž všechny byly zapsány pod vedením „svatého ducha“ (ruach ha kodeš), a v širším pojetí mohou také být zvány Tórou.

Po Ageovi, Zachariáši a Malachiášovi pak prorocí ustala (viz např. Tosefta, Sota 13:12). Takže knihy sepsané později či jinak postrádající známky B-ží inspirace, jsou z kánonu Písma vyloučeny. Bylo zakázáno číst je veřejně a byly označovány jako „okrajové“, „tajné“ knihy, či apokryfy. O přesné dělicí čáře se dlouho diskutovalo a byla stanovena až ve 2. st. o.l. Mezi spornými knihami byly např. Kazatel, Ester, Píseň písní (viz Šab. 12b, Jad. 3:5, Meg. 7a).

I když prorocí ustala, mohli jednotlivci v případě potřeby stále slyšet B-ží hlas (bat kol), nebo zakoušeli jiné projevy B-ží přítomnosti (gillui šechina), neobdrželi však již žádná nová zjevení Tóry k vedení lidstva jako celku. Poznávání B-ží vůle se nyní dělo soustředěním lidského rozumu na již existující zprávy a tradice dvojí (ústní a písemné) Tóry. Tímto procesem vznikla Mišna a Talmud a posléze responsa, kodifikace, komentáře. Tento proces nikdy neustal, dosud pokračuje. Avšak bylo stále nezbytnější, aby Tóra byla ve své právní části z času na čas fixována. Postupně čím dál víc důležitých otázek již bylo autoritativně zodpovězeno, volný prostor se čím dál víc zmenšoval a zbývaly jen triviálnosti a okrajové problémy. Od 16. st., kdy Josef

Karo sepsal Šulchan aruch, byla halacha téměř úplně fixována.

Rabínský postoj ke Zjevení prošel beze změny celým středověkem a ortodoxní judaismus se jím stále řídí -je to jeho nezbytný základ. Pro ortodoxního Žida má jakákoli otázka po B-ží vůli jasnou a konečnou odpověď: stačí nahlédnout do Šulchan aruch, nebo je-li na pochybách, zeptat se ortodoxního rabína, který pak sám konzultuje s halachickou literaturou.

V současnosti utrpěl tento postoj řadu smrtelných ran. Znalci Bible prokázali, že se v ní odráží různé fáze hebrejského práva a myšlení, rozličné názory a postoje jednotlivých autorů: krátce, že judaismus v biblickém období nebyl nikdy statický, ale stále v pohybu. Vědci dále dokázali, že judaismus nebyl hermeticky oddělen od zbytku světa, ale byl ve vzájemném působení s dalšími Blízkovýchodními kulturami a byl ovlivněn jejich mýty a legendami, zvyky a zákony; někdy je přejal, jindy přetvořil, někdy působil proti nim.

Z tohoto pohledu Bible není jedna kniha, ale celá knihovna, dílo, překlenující víc než tisíc let; a z toho pochází i její jednotnost, jež netkví ani tak ve vnitřní monolitické soudržnosti detailů, jako v grandiózních obecných tématech, jež jí procházejí: historie národa hledajícího B-ha, jeho věrnost i nevěrnost B-ží smlouvě, jeho sebevědomí i sebekritičnost, jeho vzpomínky na minulost a naděje do budoucna a do budoucnosti celého lidstva.

Tento pohled neupírá Bibli její nepřekonatelnou velikost literární ani náboženskou. Činí však neudržitelným tradiční přesvědčení, že každý z biblických příkazů a tvrzení je doslovným zápisem nadpřirozeného zjevení; naopak ukazuje, že její četní autoři byli lidské bytosti, děti své doby a produkty sociálního a kulturního prostředí starověkého Blízkého Východu, což ještě umocňuje skutečnost, že v mnoha ohledech překročili své meze a předestřeli myšlenky předstihující dobu a mající platnost nadčasovou.

Počátkem 20. st. byl tento pohled na Bibli již obvyklý mezi biblickými znalci. Ale ve světě organizovaného náboženství, židovského i křesťanského, byl stále tvrdě popírán. Zakladatelé našeho hnutí byli ostře napadáni za to, že ho schvalovali. I vrchní zemský rabín s ním polemizoval a rabíni anglických reformních synagog zachovávali neúčastné mlčení v otázce tak ožehavé, jako autorství Pentateuchu. Od těch dob se situace dramaticky změnila. Když byla r. 1957 publikována kniha „Máme důvod věřit“ rabína Louise Jacobse a

další díla, akceptující otevřeně moderní kritický přístup k Bibli, vzedmutá bouře protestů rychle opadla; a vydání monumentální Encyclopaedia judaica (1972) ukázalo, že prakticky všichni akademicky uznávaní židovští biblisté berou nyní kritický přístup za samozřejmý. Jinými slovy, kacířství našich zakladatelů bylo více než obhájeno.

Jedna věc ovšem je přijmout moderní stanovisko, a jiná pochopit jeho náboženské důsledky. Je trvalou zásluhou Claude Montefioreho, že se s tímto problémem vážně utkal jako první Žid v naší zemi, a třebaže jeho závěry ne vždy mají trvalou platnost, hlavní zásady určité ano. Přeformulovány jsou přijatelné i pro nás:

Autoři Bible byli lidé- výjimeční lidé, ale ne nadlidé. Byli inspirováni B-hem, ale není záruka, že Jím byli inspirováni ve všem, co napsali; a i kdyby inspirováni byli, nelze předpokládat, že vždy správně pochopili a zapsali, co jim B-h sdělil, poněvadž i když „to, co řekne Hospodin, je čisté“ (Ž 18:31), nemusí udržet původní čistotu, je-li to přefiltrováno skrze lidskou mysl proroka, jenž to vyloží a vyjádří řečí své kultury. Bible tedy obsahuje –říká L.Jacobs– „prvky božské i lidské“ a v zápisu Zjevení je „omyl i pravda“.

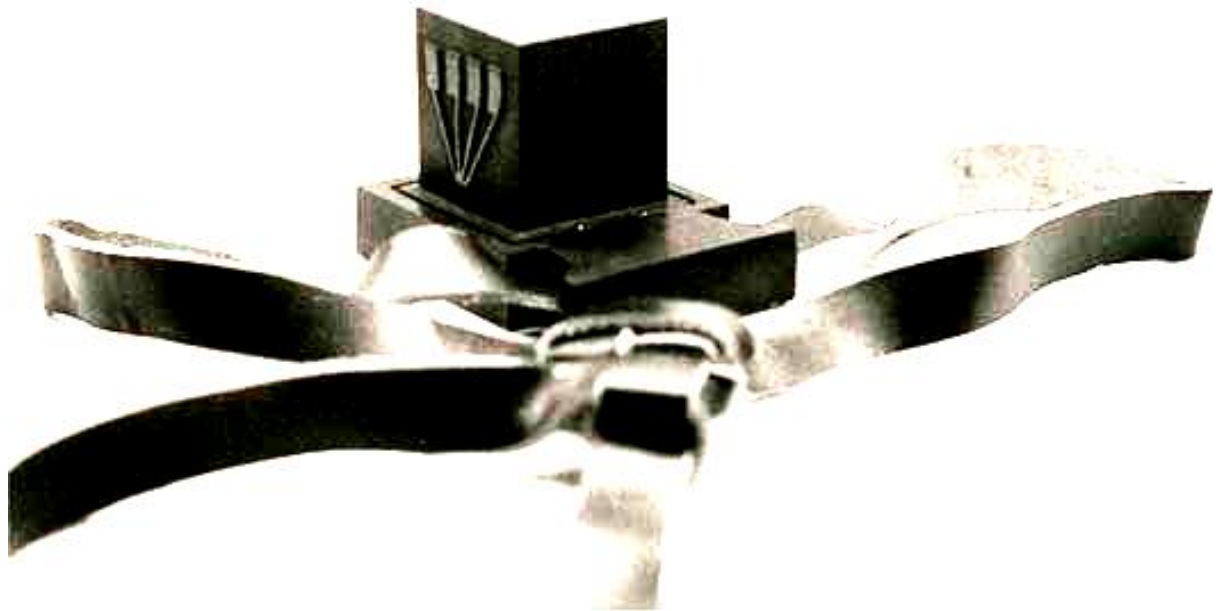
Jestliže však Bible není tak neomylná, jak se dříve myslelo, pak je méně významný rozdíl mezi jí a nekanonickými knihami. Není důvod dávat zapravdu těm, kdo fixovali kánon, a je možné, že některé apokryfní knihy (např. Ben Sira) mají větší náboženskou hodnotu, než některé knihy biblické. Je zpochybněno dogma o přesném časovém určení bodu, kdy ustala prorocství. Nepochybně se proměnily formy a vyjádření náboženských zážitků, ale jisté vždy existovali jedinci- a nejen mezi Židy- jejichž duch byl zasažen duchem B-žím. Platí to také o chachamim-Rabínech, třebaže oni sami byli příliš skromní, než aby to takto vyjádřili. Avšak jejich rozvíjení biblického náboženství (někdy s vírou v neomylnost Bible, jindy vzdor víře) ukazuje mnohý posun, dokazující mimořádnou náboženskou vnímavost a etický cit, což lze docela dobře připsat B-ží inspiraci.

Stručně řečeno, judaismus vždy byl vyvíjejícím se náboženstvím. To neznamená, že se vždy vyvíjel na stejné úrovni či optimálním směrem. Byla období výjimečně dynamická a tvůrčí, např. doba Mojžíšova, období proroků, doba farizeů, rabínů; a byly i periody, kdy se energie židovského lidu vynakládala hlavně na sjednocení a udržení, takže se pokročilo jen málo, a někdy se šlo i pozpátku. Avšak vždy- skoro vždy- tu nějaký pohyb byl. Byli jednotlivci, kteří stojíce na ramenou svých předchůdců, viděli o kus dál; a pokud lze takový rozsah náboženských znalostí přisoudit vedle lidského hledání B-ha i Jeho odpovědi, pak věříme, že můžeme mluvit o pokračujícím Zjevení.

Tento pohled rozšiřuje tradiční názor, neboť namísto tvrzení, že B-h se zjevil v určitém čase a místě, nám říká, že se zjevuje v různých dobách i místech; a že tedy ten dvojí, od sebe neoddělitelný proces lidského hledání B-ha a B-žího zjevení se člověku probíhá stále, aspoň potenciálně. Avšak i když je to velkolepá představa, spojení s B-hem je nepochybně méně určité, než by bylo nutné. V mnoha směrech jsou tu pochybnosti, otázka „Skutečně to řekl B-h?“ nás nikdy neopouští.

B-ží vůle je pro liberální Židy přinejmenším stejně důležitá jako pro ortodoxní. Lišíme se v názoru, do jaké míry je poznatelná. Zda je poznatelná s naprostou jistotou ve všem, co lidské bytosti potřebují vědět, což je názor, který ve světle moderní vědy neobstojí. Kdyby to byla pravda, veškerá náboženská aktivita by byla o hodně snazší (a miň vzrušující); ale víme, že tomu tak není. Neunikneme lidské omylnosti, ani fundamentalisté ne, protože už jejich názor na původ Písma je lidský, a tudíž omylný, a je-li chybný, nese s sebou bezpočet dalších omylů. Fundamentalistům se zdá skandální, když liberálové zpochybní původ jediného biblického verše; a liberálům připadá stejně skandální, že fundamentalisté připisují B-hu texty, jež až příliš jasně odrážejí lidskou determinovanost konkrétním dějinným obdobím. Pro fundamentalistu je rouháním popírat, že B-h nařídil Saulovi pobít Amalektské (1.S.15), pro liberála je rouhačstvím tvrdit, že to nařídil.

Je nám líto, ale musíme přijmout jako fakt, že v ruce nedržíme příručku B-žího zjevení, která obsahuje „pravdu, jen pravdu a nic než pravdu“. Vše, co máme, je zápis lidského snažení- proroků a učenců Izraele- porozumět a vyložit B-ží vůli. Z tohoto zápisu se musíme učit, jak jen můžeme. Nesmíme se jej lehce vzdát kvůli současným myšlenkovým trendům, jež se možná ukážou jako jepičí. Ti, kdo k nám promlouvají z židovské minulosti, byli často velikáni ducha, jimž se ti současní nemohou rovnat. Měli bychom tedy naslouchat s pokorou a úctou, dát jim šanci, aby na nás působili a přesvědčili nás. Avšak nesmíme svou mysl zavírat před dalšími zřeteli: vývojovými proudy uvnitř judaismu samého v průběhu dějin; prokázanými závěry současné vědy; shodou s naší vlastní zkušeností; okolnostmi současného života; potřebami našich současných společenství. Neexistuje žádná elegantní přiléhavá formulka, určující B-ží vůli pro každou situaci. Musíme hledat poučení ve všech významných pramenech a odpověď nechat vyplynout z jejich srovnání. Někdy bude odpověď jasná, jindy jen pravděpodobná, a někdy sporná. Ale je to nejlepší nám dostupná metoda. Jsme přesvědčeni, že tímto způsobem se pravdě přiblížíme víc, než kterýmkoli jiným.

**Šabat tento týden začíná v pátek v 16'17, a končí v sobotu v 17'28.
Délka dne je 9 hod 02 min; délka skutečné hodiny činí 45 minut, východ jitřenky 5'51;
doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 6'21 hod; východ slunce v 7'31; polovina
dne 12'02; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 12'32, (mincha ktana 14'40, plag
mincha 15'36) západ slunce (škia) 16'33; východ hvězd v 17'08
podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach**

Šavua tov (שבוע טוב) - dobrý týden – vydává Olam - Společnost Judaica Holešov, Osvobození
1133, www.olam.cz Kontaktní osoba Jiří Richter, e-mail olam@olam.cz tel. 573 396 046